

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ОСНОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Білоус Олена Сергіївна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Криворізький державний педагогічний університет

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасних умовах реформування освіти радикально змінюється статус учителя, викладача, його освітні функції, відповідно міняються вимоги до його професійної компетентності, до рівня його професіоналізму. Таким чином, сучасна ситуація суспільного розвитку актуалізувала необхідність вивчення такого феномена, як "компетентність фахівця" або "професійна компетентність".

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У вітчизняній науці сьогодні професійну компетентність визначають як певний психічний стан, що дозволяє діяти самостійно й відповідально, як володіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції (А. К. Маркова); як наявність фахової освіти, широкої загальної й спеціальної ерудиції, постійне підвищення своєї науково-професійної підготовки (В. Г. Зазикін і А. П. Чернишова); як професійну підготовленість і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності (К. А. Абульханова); як потенційну готовність вирішувати завдання зі знанням справи (П. В. Симонов).

Процес професійної діяльності та специфіки професійної праці вчителя був предметом наукового аналізу вчених (В. І. Андрєєв, М. І. Д'яченко, В. І. Заг'вязінський, В. А. Кан-Калік, Л. О. Кандибович, Н. В. Кузьміна, В. О. Сластьонін та ін.), які досліджували закономірності формування та практичного застосування відповідних професійно-педагогічних умінь.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми...

Показниками значимості професійної компетентності є зміни в сфері суспільної свідомості в різні періоди історії, які свідчать про те, що саме в педагогічній компетентності й педагогічній культурі укладені більші можливості розвитку й стабільності суспільства, оскільки вони можуть служити підставою для зняття конфліктів між старшими й молодшими поколіннями, сприяють адаптації до нових умов, більше ефективному процесу соціалізації особистості й т.п. Тому проблема підготовки кваліфікованого вчителя у всі часи була і сьогодні залишається однією з актуальних.

Тому метою нашої статті є розглянути різні наукові підходи до проблеми професійної компетентності та показати актуальність вивчення цього феномена.

Виклад основного матеріалу дослідження... Розвиток професійної компетентності студента стає одним з основних завдань будь-якого навчального закладу, тим часом аналіз літератури показує, що поки не вироблено єдиної думки про проблему компетентності.

До професійної компетентності фахівця як педагогічній проблемі дослідники в основному стали звертатися в 80-90-х роках ХХ сторіччя.

Поняття "компетентність" (лат. *competentia*, від *competo* – спільно домагаюся, досягаю, відповідаю, підходжу) у словниках трактується як "володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь", "поінформованість, правочинність", "авторитетність, повноправність". "Компетентна" у своїй справі людина (від лат. *competents* – відповідна, здатна) означає обізнана, визнана знавцем у якому-небудь питанні, авторитетна, повноправна, що володіє кругом повноважень, здібна. Питання професійної компетентності фахівця привертають увагу сучасних закордонних учених (G. Moskowitz, R. L. Oxford, R. C. Scarcella, E. Tarone, G. Yule), які зміщують акцент на соціальні цінності особистісних якостей сучасного фахівця.

Існує декілька підходів до розуміння категорії "професійна компетентність учителя". Перший напрямок – зв'язок категорії "професійна компетентність" з феноменом "культура", що є результатом

розвитку особистості, її освіченості й вихованості (Є. В. Бондаревська, Б. С. Гершунський, А. І. Піскунов, О. В. Попова та інші). Другий напрямок – розуміння професійної компетентності як системи якостей, умінь (Т. Г. Браже, Н. І. Запрудський і ін.). Третій напрямок – вичленовування із проблем організації професійної підготовки формування професійної компетентності (Е. М. Павлютенков, А. І. Піскунов і ін.). Четвертий напрямок – устанавлення співвідношення понять "професійна компетентність" і "готовність до професійної діяльності" (М. І. Дьяченко, І. Ф. Ісаєв, А. І. Міщенко, В. О. Сластьонін, Є. Н. Шиянов і ін.). П'ятий напрямок – розгляд професійної компетентності із психологічної точки зору як характеристики особистості вчителя й введення результативного компонента в її зміст (М. К. Кабардов, А. І. Панарін і ін.). Шостий напрямок – розгляд професійної компетентності як якості особистості (Р. Х. Шакуров і ін.), з одного боку, необхідної педагогові, що приймає особисту участь у навчанні й вихованні учнів, а з іншого боку, що керує й оцінює власну й учнівську діяльність. Сьомий напрямок – трактування професійної компетентності як рівня освіченості фахівця (Б. С. Гершунський, А. Д. Щекатунова й ін.). Восьмий напрямок – визначення професійної компетентності з позицій діяльнісного підходу (Н. В. Кузьміна, М. І. Лук'янова, А. К. Маркова і ін.).

Ключовим з них є концепція Н. В. Кузьміної, яка визначила компетентність через сфери здібностей необхідних педагогові. А. К. Макарова, Л. І. Міщенко включає в ці здібності й психологічні якості особистості. Н. В. Кухарев, В. І. Гінецинський, А. К. Маркова вважають, що компетентність педагога включає такі особистісні якості, як ініціативність, відповідальність, працьовитість, цілеспрямованість, упевненість у собі. На наш погляд необхідно включити в структуру компетентності й мотиваційно-ціннісну сферу, що значною мірою визначає рівень оволодіння знаннями.

Розглядаючи сутність професійної компетентності безпосередньо педагога, і з огляду на те, що проблема ця стала розроблятися в науці порівняно недавно, вчені дотепер не прийшли до єдиної думки. Так, на думку В. О. Сластьоніна, І. Ф. Ісаєва, А. І. Мищенко й Є. Н. Шиянова,

професійна компетентність педагога виражає "єдність його теоретичної й практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності", при цьому основу структури компетентності вчителі становлять численні педагогічні вміння, що характеризують цю готовність [2].

А. К. Маркова визначає професійну компетентність як "поінформованість учителя про знання й уміння і їхні нормативні ознаки, які необхідні для здійснення цієї праці; володіння психологічними якостями, бажаними для її виконання, реальна професійна діяльність відповідно до еталонів і нормами". У зміст компетентності педагога включається процес (складові його – педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість) і результат (навченість і вихованість школярів) його праці. А. К. Маркова звертає увагу на те, що "знання й уміння вчителя становлять об'єктивну структуру його праці" і в кожному процесуальному блоці розглядає об'єктивно необхідні знання й уміння, а потім психологічні вимоги до їхнього виконання [1].

О. В. Попова, слідом за А. К. Марковою, досліджуючи професійну компетентність як інтегральну характеристику, проте, підкреслює більшу значимість психологічних якостей особистості педагога, які доповнюються вміннями (техніками), і, відповідно, при формуванні професійної компетентності вчителі головна роль належить удосконалюванню його особистості [3].

Н. В. Абульханова надає великого значення конкретно-предметним знанням фахівця, тому що, на її думку, саме вони виступають першоосною формування всієї професійної компетентності, і тому система підготовки фахівця повинна забезпечувати, насамперед, засвоєння відповідних знань, оскільки вони є необхідною передумовою для реалізації процесу праці.

Ще більше суперечок існує у класифікації видів професійної компетентності. Так А. К. Макарова розрізняє розглядаючи професійну компетентність, виділяє наступні її види: спеціальна компетентність, соціальна компетентність, особистісна компетентність і індивідуальна компетентність [1].

Комунікативну з у своїх дослідженнях розглядають Ю. М. Жуков, Л. А.

Петровська, Є. С. Кузьмін, Ю. А. Ємельянов і ін. В. А. Адольф розрізняє предметну, психолого-педагогічну й методичну компетентність учителя, які в сукупності утворюють так звану функціональну компетентність.

Як бачимо, досліджуючи професійну компетентність, одні вчені віддають перевагу загальним і спеціальним знанням учителя, інших – засвоєнню професійних умінь, треті – доповнюють необхідні знання й уміння певними психологічними якостями, четверті підкреслюють у змісті професійної компетентності педагога особистісні властивості.

Завданням вищої школи є формування професійної компетентності, що здійснюється через зміст освіти, яка містить у собі не тільки перелік навчальних предметів, хоча саме засобами навчальних предметів з'єднується підлягаючий засвоєнню зміст із засобами його засвоєння, але й професійні навички й уміння, які формуються в процесі оволодіння предметом. Все це в комплексі формує й розвиває особистість таким чином, щоб вона володіла способами саморозвитку й самовдосконалення.

Таким чином, готовність до професійної діяльності – це певний рівень розвитку особистісних властивостей і якостей майбутнього вчителя, що забезпечують його здатність творчо виконувати професійні обов'язки й активно залучати у творчий процес учнів, удосконалюючи їхній потенціал власної особистості.

Висновки і перспективи подальших розвідок... Однак, проведене дослідження не є вичерпним у розробці цікавлячої проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців, у світлі вимог Болонського процесу. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу з визначення шляхів підвищення якості підготовки сучасного вчителя і забезпечення достатнього і високого рівня їхнього професіоналізму.

Резюме. У статті розглядаються різні підходи до визначення поняття "професійна компетентність", ознаки компетентного педагога та ключові компоненти професійної компетентності.

Ключові слова: професійна компетентність; професійна діяльність.

Резюме. В статье рассматриваются различные подходы к определению понятия "профессиональная компетентность", признаки

компетентного педагога и ключевые компоненты профессиональной компетентности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; профессиональная деятельность.

Summary. The article deals with the different as for definition of "professional competence" and characteristics of the competent teacher and the key components of professional competence given.

Key words: professional competence; pedagogical activity.

Література

1. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя /А.К.Маркова// Советская педагогика. – 1990. - № 8. – С. 82-88.

2. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 1998. – 512 с.

3. Попова Е. В. Психолого-педагогическая компетентность как научно-педагогическая проблема / Е. В. Попова// Известия Южного отделения Российской академии образования. Выпуск 1. – Ростов н/Д., 1999. – С. 127–136.